

**ИЗСЛЕДВАНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА БЪДЕЩО РАЗВИТИЕ НА
МАГИСТЪРСКОТО ОБУЧЕНИЕ В ДИСТАНЦИОННА ФОРМА В
СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
“Д. А. ЦЕНОВ”**

[Доц. д-р Михаил Чиприянов¹](#)

[Доц. д-р Анатолий Асенов](#)

[Асистент Ивайло Стоянов](#)

[Асистент Станислава Стоянова](#)

Докторант Красимира Данаилова

Студент Мирчо Стоянов

Студент Йордан Пачев

Резюме

Водещата цел на проекта е проучването на възможностите за бъдещото развитие на магистърското обучение в дистанционна форма в Стопанска академия „Д.А. Ценов“. За постигането на това се извършва следното: формиране на ясна картина за търсенето на кадри с висша квалификация; откриване на възможности за повишаване качеството на елементите на образователния процес; съставяне на предложения за бъдещо развитие и усъвършенстване на веб-базираната система за обучение VJL; дефиниране на визия за пазарно поведение на СА „Д.А. Ценов“ по отношение на обучението за ОКС „Магистър“, дистанционна форма.

Ключови думи: Образование, Дистанционно обучение, Електронно обучение, ОКС „Магистър“, Икономика, Франчайзинг

JEL: I2

**RESEARCH OF THE OPPORTUNITIES FOR DEVELOPMENT OF
DISTANCE LEARNING FOR MASTER DEGREE QUALIFICATION IN D.
A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS**

[Assoc. Prof. Michail Chipriyanov Ph.D](#)

[Assoc. Prof. Anatoly Assenov Ph.D](#)

[Assist. Ivaylo Stoyanov](#)

[Assist. Stanislava Stoyanova](#)

Ph.D student Krasimira Danailova

student Mircho Stoyanov

student Yordan Pachev

Abstract

The main objective of the project is the research of the possibilities about the future development of the Distance Learning for Master Degree Qualification in D. A. Tsenov Academy of Economics. To achieve this, proceed as follows: forming a clear picture of the demand of university qualification staff; identify

¹ Участието в настоящата публикация е както следва: **Доц. д-р Михаил Чиприянов** – т. 2, 3, 4, 5 и 6; **Доц. д-р Анатолий Асенов** – увод, т. 1 (съвместно с **ас. Ст. Стоянова**), **Асистент Станислава Стоянова** – т. 1 (съвместно с **доц. д-р А. Асенов**), останалите участници - техническа работа.

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

opportunities for improving the quality of the elements of the educational process; drawing up proposals for future development and improvement of the Web-based learning system VJL; defining the vision for market behavior of D. A. Tsenov Academy of Economics in terms of Distance Learning for Master Degree Qualification.

Key words: Education, Distance Learning, E-learning, Master Degree Qualification, Economics, Franchising

УВОД

Необходимостта от дистанционно обучение е императивно наложена от динамичните промени във всички сфери на дейност през последните години. Държавите-членки на Европейския съюз все по-пълно осъзнават значението на обучението за увеличаване на конкурентоспособността на пазара на труда. Този факт намира отражение в националните програми за реформи, разработвани в рамките на глобалната стратегия за развитие до 2020 г.

Дистанционното обучение може да бъде успешна образователна стратегия и по време на криза. Този тип обучение може да отговори на предизвикателствата на времето с редица предимства. Именно те осигуряват условия за постигане на икономически и социален просперитет, за търсене на решения на значими проблеми на днешното време и за надграждане на натрупаните знания.

Високо-конкурентните отношения между висшите училища, предлагащи обучение за ОКС „Магистър” в дистанционна форма налага на Стопанска академия необходимостта от непрестанно търсене на възможности за по-нататъшно развитие и утвърждаване на своя образователен продукт. Конкретните дейности са поверени на Центъра за магистърско обучение (ЦМО). Това е звено на СА „Д. А. Ценов”, което администрира обучението, развивано в дистанционна форми за придобиване на висша образователно-квалификационна степен „Магистър” за специалисти в областта на професионалните направления 3.8. „Икономика” и 3.7. „Администрация и управление” в съответствие със законите в Република България.

1. ДИСТАНЦИОННОТО ОБУЧЕНИЕ И НЕГОВОТО МЯСТО В СЪВРЕМЕННИЯ ЖИВОТ

Дистанционно обучение е област от образованието, която се фокусира върху изграждането на педагогически и технологични системи. Целта е да се предостави обучение на участниците, които физически не са на едно и също място. Вместо да присъстват на т.нар. очни занятия (лекции, семинарни занятия), преподавателите и студентите, съответно учители и ученици комуникират по време, което е удобно за тях чрез хартиени или електронни носители, или чрез технология, която им позволява да общуват в реално време.

Дистанционното обучение представя учебния материал чрез разнообразни печатни или електронни медии към човек, който се обучава на различно място и време от това на преподавателите и другите обучаващи се. Ученето може да бъде индивидуално или групово, като и в двата случая то може да става без физическото присъствие на преподавателя.

При дистанционното обучение (както и при традиционното обучение) също се изисква учащите да бъдат изпитвани. За целта е необходимо да има двупосочна комуникация.

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

Най-ранните сведения за дистанционното обучение започват от 1728 г., когато реклама във вестник "*Boston Gazette*"² е акцентирала върху набирането на ученици за уроци, които да бъдат изпращани ежеседмично. Модерното дистанционно обучение е известно още от **Исаак Питман**, който е преподавал през 40-те години на 19-ти век във Великобритания чрез кореспонденция³. Развитието на пощенските услуги през 19-ти век ускорява съществено този процес.⁴

Първоначално методите на дистанционното обучение се прилагат във висшето образование в *Университета на Южна Африка* през 1946 г. През 1969 г. *Британския Отворен Университет*⁵ определя модела на интегриране на педагогичните методи и мултимедийни технологии в дистанционното обучение. Исторически погледнато, предшественикът на дистанционното обучение, осъществявано чрез някаква технология, е обучението чрез кореспонденция, което стартира в Европа и Съединените Американски Щати в средата на 19 век. В началото на 20 век телевизията започва да играе важна роля за осъществяване на дистанционни курсове на обучение. По-късно дистанционното обучение, базирано на кореспонденция по пощата и телевизионни курсове, се сблъсква със сериозната конкуренция на новите информационни системи и комуникационни технологии – най-вече Интернет.

Характеристиките на дистанционното обучение според **D. Oblinger** са:⁶

- разделение по отношение на време и място на преподавателя и обучаемия почти през целия процес на обучение. Това отличава дистанционното обучение от традиционното обучение лице в лице;
- участие на образователна организация в процеса на планиране и подготовка на учебните материали, както и в предоставянето на услугите, подпомагащи обучаемия. Именно това разграничава дистанционното обучение от обучението посредством частни уроци и традиционните програми за самообучение;
- използване на технически средства – печатни, аудио, видео или компютърни – за осъществяването на връзка между преподавателя и обучаемия и за представяне на учебното съдържание;
- осигуряване на двупосочна връзка, от която обучаемия да може да се възползва максимално и дори да има възможност да постави началото на диалог с преподавателя. Това отличава дистанционното обучение от другите начини за употреба на технологиите в образованието.
- почти постоянната липса на оформени групи от ученици/студенти в продължение на процеса на обучение, т. е. за всеки от курсистите обучението се осъществява индивидуално, а не в групи, като има възможност за провеждане на специално определени срещи с дидактични и социализиращи цели.

Според **А. Ангелов** дистанционното обучение притежава следните белези:⁷

² See. **Holmberg, B.** The evolution, principles and practices of distance education. Oldenburg, 2005, p. 13.

³ See. **Moor, M., G. Kearsley.** Distance education: A System View. Belmont, 2005.

⁴ Ibidem, pp. 33-36.

⁵ Ibidem.

⁶ **Oblinger, D.** The Nature and Purpose of Distance Education. – *The Technology Source*, Michigan, Michigan Virtual University, March/April 2000.

⁷ Вж.: **Ангелов, А.** Специфика на висшето икономическо училище и възможности за децентрализиране на неговата система за управление. В: Научни трудове, Т. 1, София,

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

- това обучение е двустранен процес. От едната страна е преподавателя или консултанта, който поднася образователния продукт, а от другата - студента;
- обучението не протича в аудитория под формата на лекция или семинарно занятие;
- при този тип обучение от значение е самостоятелната работа на обучавания;
- процесът на обучение се организира от определен университет и неговите структурни звена;
- в организацията на този процес участва и самия студент;
- обучението има модулен характер (за отделен модул може да се приеме учебна година или семестър);
- обучението има последователен характер;
- по време на обучението, студентът не само получава знания, но и придобива умения;
- при този тип обучение участват различни преподаватели и консултанти, които са професионалисти в дадена област и това повишава качеството на предлагания образователен продукт.

Как стоят нещата към настоящия момент у нас? Когато България вече е реален участник в Европейското интегрирано пространство. Очевидно е, че съществуват редица предизвикателства, пред които ще бъде изправен разширения Европейски съюз.

По отношение на инвестирането в човешки капитал, на настоящия етап според Европейската комисия е необходимо фокусиране на инструменти на ЕС (политически и финансови) в следните области.

- *Застаряващо общество означава повече време за учене.* Продължава застаряването на обществото. Демографската пирамида на ЕС е с доста разширен връх, предвид факта, че продължителността на живота се увеличава и обема на услугите в областта на здравеопазването нараства значително. Това налага всички страни на ЕС да разработят политики по отношение на активното застаряване, както и да определят специфични задачи и цели, касаещи повишаването на нивото на заетостта сред застаряващото население.

- *Глобализацията и новата икономика, ориентирана към познания, доведоха до драматични и бързи промени в европейския пазар на труда.* В тези условия образованието и системите на обучение трябва да осигуряват европейската работна ръка с необходимите умения, за да може тя да се справи с промените. Европейските програми могат много да допринесат за осъществяването на този процес, както с осигуряване на възможността за надграждане на знанията и придобиване на нови умения чрез обучение в чужбина, така и посредством насърчаване на качеството и адаптиране на новите изисквания на образованието и системите за обучение с помощта на сътрудничество и обмен на добри практики.

- *Обществата в ЕС продължават да придобиват все по-многообразен характер и да са по-обвързани,* като резултат от глобализацията и новите комуникационни технологии и от въздействието на европейския единен

Стопанство, 2007, с. 6-7; **Маклаков. Г.** Особенности при използване на информационно-образователни пространства за оптимизиране процеса на дистанционно обучение. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 79-86.

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

пазар и миграцията. Това поставя акцента върху развитието на межкултурното разбиране и уважение, и върху дисциплината и засилване на навиците за активно гражданско участие. Същевременно съществува голяма потребност от задълбочаване на познанията във всеки гражданин за естеството на европейската идентичност.

- *Образованието е пътят към бъдещи шансове в живота.* Особено внимание трябва да се обърне на проблемите, предизвикващи отпадане от училище през този период на обучение. Едновременно с това значителни усилия трябва да се насочат към онези, които отпадат от образователната система без да получат необходимата квалификация и алтернативен избор на възможности за достъп до последващо обучение. За да бъде успешен този процес е необходимо да се прилагат иновативни подходи, както и специализирани методи за насочване, връзки с местните предприятия и други мерки, с помощта на които да се създаде мотивираща среда, в която всяка втора възможност за учене да бъде използвана до краен предел.

Основните цели, приети от министрите на образованието в полза на гражданите на ЕС и съюза като цяло, които трябва да бъдат достигнати в близко бъдеще са три:

1. Да се повиши качеството и ефективността на системите за образование и обучение в ЕС;
2. Да се осигури достъп на всички граждани на ЕС до образование и обучение;
3. Отваряне на образователната система към другите световни системи.

Други 13 специфични цели са били набелязани за различните видове и нива на образование (в образователни институции, в допълнителни квалификационни форми и в придобит опит), които да превърнат обучението през целия живот в реалност. Според тези цели образователните системи трябва да се усъвършенстват в различните си елементи: обучението на преподавателите; основни умения; използване на ИКТ в обучението; ефективност на инвестициите в образованието; езиково обучение; професионално ориентиране и продължаващо обучение; гъвкавост на системите, която да позволява достъп на всички европейци до образование, мобилност, гражданско образование и др.

В този контекст разпространяването на дистанционното обучение е дейност от приетата от Министерския съвет на Република България *Стратегия по заетостта*. Други дейности, които се предвиждат са: усъвършенстване и допълване на нормативната и методическата уредба на образованието; развитие на модулното обучение; развитие на системата за професионално обучение за възрастни; отстраняване на несъвършенствата при сертифицирането на обучението за възрастни за професионална квалификация; осигуряване на оценка на ученето за признаване на неформалното и неорганизираното учене.

В унисон с горното е и върховната цел – мисията на Стопанска академия „Д. А. Ценов“. Нейната формулировка буквално гласи следното:

Подготовка на висококвалифицирани специалисти по висококачествени, конкурентни бакалавърски специалности и магистърски програми, в редовна, дистанционна и задочна форма, способни да се реализират на конкурентния трудов пазар на ЕС и по света. Инвестиции в мобилност на преподаватели, докторанти и студенти чрез мрежа от международни партньори в Европа, Азия и Африка. Запазване традициите в предлагането на

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

качествено и пазарно ориентирано следдипломно, факултативно и професионално обучение чрез образователни проекти през "целия живот". Повсеместно интегриране принципите на Болонския процес в управлението на висшето училище, на основните и обслужващите звена.

2. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА МАГИСТЪРСКОТО ОБУЧЕНИЕ В ДИСТАНЦИОННА ФОРМА В СА

Администрирането на дистанционното обучение от Стопанска академия "Д.А. Ценов" се осъществява от Центъра за магистърско обучение/Дирекция „МОДФ“. ЦМО е звено на СА "Д. А. Ценов", което управлява обучението, развивано в редовна и дистанционна форма, за придобиване на висшата образователно-квалификационна степен "магистър" за специалисти в областта на професионалните направления "Икономика" и "Администрация и управление".

Чрез ЦМО висшето ни училище е лидер в развитието и предлагането на образователни продукти за придобиване на образователно-квалификационна степен "магистър". Обучението е организирано в 16 специалности и 109 магистърски програми за икономисти, неикономисти и колежани.

Чрез ЦМО се осъществява административно, технологично и методическо осигуряване на обучението, базирано на съвременни, високоефективни и конкурентни информационни технологии; разпространяване на икономически, административно-управленски и информационно-компютърни знания сред целеви групи от потребители, популяризиране на образователните продукти на СА "Д. А. Ценов" в страната и в чужбина.

В структурата на ЦМО са обособени дирекциите "Магистърско обучение редовна форма" и "Магистърско обучение дистанционна форма". СА "Д. А. Ценов" е учредител и пълноправен член на Националния център за дистанционно обучение (НЦДО) – София. Обучението в дистанционната форма е изцяло осигурено с учебно-методически материали (учебници, учебни пособия, мултимедийни CD-носители, Web-сайт: wjl.uni-svishtov.bg). В дистанционна форма се развиват 34 магистърски програми за икономисти (90 кредита), 27 магистърски програми за неикономисти (180 кредита) и 26 магистърски програми за колежани (150 кредита).

В дистанционна форма подготовката и обучението на студентите се осигурява с включен в семестриалната такса пълен комплект учебно-методични материали (УММ) за съответния семестър, включително и CD-носител, служебна електронна поща и индивидуален акаунт за уеб-базираната система за електронно обучение⁸.

Обучението в дистанционна форма по отделните дисциплини се осигурява от преподавател-лектор и преподавател-консултант. По въпросите свързани с подготовката за изпита и решаването на семестриалните казуси отговаря консултанта.

Комуникацията с консултантите по учебните дисциплини може да се осъществи както чрез електронна поща от служебно получения E-mail, така и чрез функционалните възможности на уеб-базираната система за електронно обучение VJL. За всяка магистърска програма има създаден специализиран форум с най-често задавани от студентите въпроси по изучаваните дисциплини.

⁸ Вж. <http://www.uni-svishtov.bg/Default.asp?page=cmdo>

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

Електронната система за обучение на Стопанска академия има възможност да организира връзките и взаимодействията между преподавател – обучаван/обучавани. Всичко това – в един интерактивен процес.

Уеб-базираната система осигурява възможност за:⁹ участие във форумите към магистърската програма; общуване с други студенти, изучаващи същата магистърска програма; обучаване с други студенти, изучаващи същата магистърска програма; получаване на индивидуални и групови съобщения, както по административни въпроси, така и по въпроси, свързани с изучаваните дисциплини; обмен на информация за предстоящи събития и срокове за изпращане на семестриалните задания; получаване на пълна информация от титулярите и консултантите по съответните дисциплини от магистърската програма; решаване на тестове с цел самоподготовка по отделните дисциплини.

Стандартите на обучение, утвърдени в развиваните от Стопанска академия магистърски програми са свързани по-конкретно с:¹⁰

- **Общоакадемични изисквания**, формулирани от студентите, преподавателите и работодателите;
- **Личностни качества, ценности и категории:** толерантност, активност, нагласа за сътрудничество, нагласа за саморазвитие;
- **Умения:** критично мислене, вземане на решения, работа в екип, комуникативност, познаване на информационните технологии;
- **Знания:** проблемна ориентираност, интердисциплинарност на знанията, интерактивни подходи към познанието, връзка с реалността и ежедневието.

През 2009 г. Центъра по качество на обучението провежда изследване на анкетен принцип до студентите-магистри в опит да открие силните и слабите страни на предлаганото от Стопанска академия магистърско обучение в дистанционна форма. Получените резултати¹¹ дават възможност на Центъра за Магистърско обучение да извърши своите задълбочени анализи и да набележи мерки за отстраняване на констатираните слабости и като цяло да се очертаят насоките за понататъшното развитие на организацията и технологията на дистанционното обучение по магистърските програми по направленията „Икономика“ и „Администрация и управление“. В цитираното проучване са установени редица важни резултати за организацията и технологията на учебния процес. Обобщените резултати за удовлетвореността на студентите-магистри от технологията и организацията на учебния процес са представени по-долу¹².

Средното одобрение е 81,59% като най-високи стойности имат електронните ресурси: сайтът на СА – 92,86% и електронната система за обучение – 89,01%. Също така 89,44% е одобрението от решаването на казуси като форма за самоподготовка и са доволни на 89,91% от утвърдения график за провеждане на обучението.

⁹ **Сирашки, Х.** Дистанционното обучение – предизвикателства и възможности. В: Сборник доклади от Трета национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. Свищов, Ценов, 15-17 май 2009, с. 164-165.

¹⁰ **Адамов, В.** Мандатна програма за дейността на Стопанска академия „Д.А. Ценов“ за периода юни 2007-май 2011. Свищов, Ценов, стр. 11-12.

¹¹ Доклад за резултатите от проучване на студентската удовлетвореност от качеството на обучение в ОКС „Магистър“ – дистанционно обучение. Свищов, 2009.

¹² Пак там.

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

Има и някои проблемни области. Един от “минусите” е учебното съдържание на CD-носителя. Установената величина е 69,60%, което е доста по-ниско от средното ниво за технологията и организацията на обучението в дистанционна форма. На следващо място като “проблемна” област се визуализира качеството на обслужването в канцеларията на ЦМО – 71,27% са доволни от информационната комуникация и 74,77% - от скоростта на издаване на документите.

Удовлетвореността от обучението по учебни дисциплини също е на високо ниво¹³. Средно 81,16% от анкетиранияте студенти-магистри изразяват одобрение. Учебното съдържание е представено по ясен и разбираем начин според 86,24% от анкетиранияте студенти-магистри. От друга страна 85,70% от тях смятат, че обучението по съответните дисциплини има съществен принос към професионалната им подготовка. Висока оценка получават онлайн тестовете по съответните дисциплини – 84,56% от анкетиранияте считат, че той създава добри възможности за самоподготовка за дадения изпит.

Единствено в два от въпросите установеното удовлетворение е по-ниско от средното. Според 74,48% от студентите-магистри, дали мнение, в учебно-методическите материали се съдържат достатъчно примери. Казано иначе, над 20% от студентите желаят по-голям брой примери в учебния материал. По отношение отговорите на консултантите – удовлетворението е 69,16%. Т.е. над 30% от студентите имат определени забележки по повод съвместната работа с консултантите по дисциплините и получаването на пояснения от тяхна страна.

Посочените резултати от това неотдавнашно проучване, проведено от Центъра по качество на обучението, послужиха като основа за извършването на същинската изследователска работа по настоящия проект.

В рамките на осъществената изследователска работа използвахме разнообразни източници на информация. Една част от тях са с първичен, а друга – с вторичен характер. Обработката на данните даде възможност да се открият някои опорни насоки, в които според нас би могло да се търси бъдещото подобряване и развитие на дистанционното обучение по магистърски програми в Стопанска академия. Част от тях са свързани и с констатирани слабости в досегашната организация.

По-важните насоки за развитие, които същевременно могат да получат смисъла на приоритети могат да се дефинират в три насоки:

1. *Подобряване на учебната документация, организацията и контрола върху обучението в дистанционна форма;*
2. *Внедряване на он-лайн изпити;*
3. *Организиране на академични партньорства.*

В изложението по-долу те ще бъдат разгледани и оценени самостоятелно.

3. ПОДОБРЯВАНЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА И КОНТРОЛА В ДИСТАНЦИОННА ФОРМА

Дистанционната форма на обучение се организира въз основа на учебна документация, приета от Академичния съвет по съвместно предложение на катедрата, водеща обучението, и Центъра за дистанционно обучение. Учебната документация обхваща определената в чл. 39, ал. 2 от Закона за висшето образование задължителна учебна документация, както и списък на екипа, провеждащ и осигуряващ обучението, справочник за организацията на достъпа

¹³ Пак там.

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

до информационните ресурси, списък на техническите и комуникационните средства, система на изпитване и оценяване, включваща средства за контрол и прозрачност на изпитните процедури, и система за контрол на качеството на обучението.

По-конкретно учебната документация по магистърски програми в Стопанска академия е структурирана както следва: Квалификационна характеристика; Учебен план; Учебни програми; Списък на дисциплините в ОКС „Магистър”, водени от съответната катедрата; Списък на титулярите на учебни курсове по съответната магистърска програма; Списък на консултантите на учебни курсове по съответната магистърска програма; Справка за авторите и авторското участие в написването на УММ по учебни дисциплини по магистърската програма; Рецензенти/ референти по дисциплините към магистърската програма; Списък на административно осигуряващите лица по магистърската програма; Справка за авторите и авторското участие при създаването на презентации по дисциплините от магистърската програма; Справка за авторите и авторското участие при създаването на уеб-базираните тестове по дисциплините от магистърската програма; Справочник за организацията на достъпа до информационните ресурси; Списък на техническите и комуникационните средства; Система на изпитване и оценяване, включваща средства за контрол и прозрачност на изпитните процедури; Система за контрол на качеството на обучението.

В стремежа към подобряване на учебната документация, както и организацията и контрола върху обучението в дистанционна форма са предложили 10 основни мерки/действия (вж. табл. 3). Важно е да се отбележи, че една голяма част от тях са осъществени успешно още в хода на изпълнение на настоящия проект. По-важните от тях са: цялостна актуализация на учебната документация по магистърските програми на СА, в сила от учебната 2010/2011 г.; обновяване на набора от учебно-методически материали за електронно обучение, поместени в електронната система за обучение; обогатяване на електронната система за обучение с нови модули (учебни програми и др.); въвеждане на присъствени консултации при обучението в дистанционна форма и др.

Реализацията на горните мерки води безспорно до пълно съблюдаване, респ. прецизиране на следните водещи регламенти: Закон за висшето образование; Наредба за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма; Правилник за дейността на Центъра за магистърско обучение при СА; Правилник за организацията и дейността на Центъра за дистанционно обучение при СА; Правилник за организацията на учебния процес в СА "Д.А. Ценов" (магистърско обучение).

4. ВНЕДРЯВАНЕ НА ОН-ЛАЙН ИЗПИТИ

Оценяването на знанията на студентите-магистри в дистанционна форма на обучение е важна заключителна част от процеса на тяхното обучение. Резултатите от обучението по дисциплините се оценяват посредством текущи оценки по етапи в хода на провежданото обучение и комплексна оценка след приключване на обучението в края на семестъра.

Т.нар. *Комплексна оценка на придобитите знания и умения* се формира в няколко насоки:

1. *Постигнати резултати в Системата за електронно обучение VJL.* Тази система дава възможност на студентите да затвърждават и разширяват

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

знанията си и да се упражняват за точността на преценките си по учебния материал чрез решаването на тест, включващ набор от въпроси с варианти на отговори от затворен тип. За оценяването на знания Системата за електронно обучение използва обективни тестове, при които оценката се получава по скала от броя на присъдените точки за вярно решените по ключа задачи¹⁴.

2. *Резултати, постигнати в т.нар. Свитък изпитни материали.* Чрез този учебно-методически материал обикновено се задават казуси, които обединяват вариантни решения на по-обстоятелствени ситуации, в сравнение с въпросите във VJL. Тук студентите имат възможност за словесно тълкуване на ситуации, изясняване на стратегии и тактики на бизнес и мениджмънт поведение.¹⁵ Според характера на методическите единици могат да се предложат и решения с конкретно количествено оценяване по разгледаните в обхвата на учебния курс методики.

3. *Резултати по време на изпита.* Изпитът е писмен и включва решаването на тест, задачи или казуси (в зависимост от конкретната дисциплина). Писменият изпит обобщава въпроси по характера на тестове във VJL, свитъците с изпитни материали, свитъците с материали за самоподготовка, както и материята по предоставения на студентите учебен материал. При необходимост се провежда устна беседа със студентите по развиваните от тях въпроси в писмения тест.

Финалното оценяване (изпитна сесия) на студентите в ОКС „Магистър“ (дистанционна форма) се извършва съгласно тежестта на отделните компоненти (присъствен изпит, семестриален казус, он-лайн тестове), посочена в учебната програма по съответната дисциплина. Оценяването и семестриалния контрол трябва да отговаря на изискванията на ЗВО и другите нормативни документи и се провежда съгласно Правилника за организация на учебния процес (магистърско обучение) в СА "Д. А. Ценов". Обикновено крайната комплексна оценка по съответната дисциплина представлява средноаритметична между получените резултати от Системата за електронно обучение VJL, изпратените свитъци с изпитни материали (на хартиен носител), оформени като текуща оценка и оценката от изпита. Крайната комплексна оценка на придобитите знания и умения се закръглява до цяла единица, като при това се отчитат също параметри като трудност на трудност на въпросите, съгласуваност на условията в теста и др.

След приключване на изпита писмените работи на студентите се отбелязват в т.нар. *Регистър за архивиране и съхраняване на материали.*

Материалите от изпити се съхраняват не по-малко от една година от датата на провеждане на изпита в специално организиран за целта архив към Централния архив на Стопанска академия. За приемането, обработката, съхраняването, отписването и предаването за унищожение на материалите от изпити отговаря определено със Заповед на Ректора лице – Служител в Централния архив на СА.

Дейностите по съхраняване на материалите от изпити са задължителни за изпълнение от всички преподаватели, титуляри и асистенти по учебни дисциплини, за които по учебен план се провеждат изпити за оценка на знанията на студентите.

¹⁴ Вж. **Банчев, П., Тананеева, Ж.** Комплексно оценяване на знанията при електронното обучение. В: Сборник доклади от Трета национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. Свищов, Ценов, 15-17 май 2009, с. 252.

¹⁵ Пак там, с. 253.

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

Техническото осигуряване на процеса по приемането на материалите от изпити и тяхното предаване в архива се възлага на Инспекторите катедри, към които се осъществява обучението по съответните дисциплини.

Контролът по спазване на изискванията за приемане, обработка и предаване на материалите от изпити в катедрите се възлага на Ръководителите на съответните катедри.

Контролът по спазване на изискванията за архивиране, съхраняване, отписване и предаване за унищожение на материалите от изпита се възлага на определено със заповед на Ректора лице от Централния архив на СА.

Прегледът за спазването на изискванията на процедурата за съхраняване на материали от изпити в СА и изпълнение на ангажиментите на отговорните лица се извършва от Центъра по качество на обучението чрез провеждане на регулярни вътрешни одити.

Безспорно е, че системата за формиране на комплексната оценка на придобитите знания и умения е ключов компонент на учебния процес. Към момента една част от тази оценка се формира в неприсъствена форма (резултати от тестове в електронната система и резултати от изпратен свитък с изпитни материали), а друга – в присъствена форма (по време на самия писмен изпит в рамките на официалната изпитна сесия в град Свищов).

Предложението, което се визуализира като резултат от настоящия изследователски проект е свързано с внедряването на система за он-лайн изпити. Реализирането на тази така формулирана идея ще благоприятства едно „цялостно затваряне на изпитния цикъл дистанционно“. Казано иначе, ще има възможност за напълно дистанционно завършване на изпитните процедури. За разлика от сега функциониращия в Стопанска академия *хибриден модел*.

Тук е мястото да се припомни, че засега съобразно работещата технология на дистанционно обучение има опция единствено за провеждане на он-лайн защита на дипломна работа¹⁶.

За изпълнението на тази стратегическа насока за развитие на технологията на дистанционното обучение е необходимо създаването на две основни предпоставки: първо, изграждане на тестова платформа за он-лайн изпити чрез ползване на универсален електронен подпис; второ, промяна в вътрешните нормативни документи.

По отношение на първото направление, опитът и ресурсът на Стопанска академия са значителни. Първите сериозни опити за въвеждане на електронно обучение в Свищов са от 2002 година, като една част от усилията са ориентирани към изграждане на система за подпомагане на студентската подготовка, вкл. и на система за автоматично оценяване на студентските знания, а друга част – към тестване на възможността за провеждане на он-лайн защита¹⁷.

¹⁶ Към момента право за явяване на он-лайн защита на дипломна работа имат всички студенти, магистърска степен, приети за обучение в дистанционна форма на обучение, които трайно пребивават зад граница или имат здравословни проблеми, възпрепятстващи тяхното транспортиране в рамките на страната.

¹⁷ За някои важни перспективи вж.: **Адамов, В., А. Захариев.** Дистанционни студентски научни изследвания по „Финанси“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ (2011) – методика и емпирични резултати. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 71-78; **Антонов, П.** Анализ на вариантите за изграждане на ИС-осигуряването на виртуалното образователно пространство. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

Днес, когато ползването на компютри и Интернет е ежедневие и проблемите със сигурността на пренасяната информация и еднозначното идентифициране на потребителите получиха солидни решения, може вече да се помисли и за разработване на система за неприсъствено полагане на изпити, като начин за разширяване на географските граници на предлагания от нас образователен продукт. Това ще благоприятства също и укрепването на лидерското място на Свищовската академия на пазара на дистанционно обучение. Създаването на тестовата платформа за провеждане на отдалечени онлайн изпити в ОКС „Магистър” (дистанционна форма) чрез използване на универсален електронен подпис би представлявало едно логично надграждане на съществуващата система за електронно обучение Virtual Joint Learning (VJL).

Ключовите дейности, които следва да се осъществят за изграждането на тестова платформа за он-лайн изпити посредством използването на универсален електронен подпис са: проучване на световния опит в областта на организацията и провеждането на отдалечени изпити; разработване на тестова платформа за полагане на неприсъствени изпити, чрез използване логиката на автоматизираната система за самооценка на студентските знания в системата за електронно обучение VJL; тестване на възможността за интеграция на универсален електронен подпис за идентификация на студентите при използване на системата за електронно обучение VJL; работно тестване на платформата; обобщаване на постигнатите резултати.

По-долу ще представим също очакваните ефекти от успешното извършване на посочените основни дейности: формирана база данни за съществуващите теоретични разработки по проблематиката; разработена тестова платформа за полагане на отдалечени неприсъствени изпити; установяване на възможността за интеграция на универсален електронен подпис за идентификация при ползване на VJL.

Вторият важен момент при изграждането на система за полагане на он-лайн изпити е свързан с изменение и допълнение на вътрешно-организационната нормативна база, включваща правилници и процедури, регулиращи процеса. Като вниманието следва да се фокусира най-вече върху Правилника за организацията и дейността на Дирекция “Магистърско обучение дистанционна форма” към Центъра за магистърско обучение на Стопанска академия “Д. А. Ценов”.

Изпълнението на изброените по-горе планирани дейности ще благоприятства и достигане на изследователските цели и постигането на положителни ефекти от разнообразен характер.

От една страна – това са научните приноси. Натрупаното ноу-хау ще бъде споделено под формата на обогатяване на теоретичните изследвания в областта на предоставянето на отдалечени образователни услуги, както и в

образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 203-208; **Захариев, А.** Създаване на добавена стойност чрез проекти за дистанционно обучение. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 49-70; **Краев, Л.** Добри практики в електронното обучение – предизвикателства и перспективи В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 178-185; **Пейчева-Форсайт, Р., Й.** Сариева. Въвеждане на Уеб 2.0 технологиите във висшето образование: митове, реалности, съображения. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 237-244.

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

областта на приложение на новите информационните технологии в дистанционно обучение.

От друга страна – това са практическите ефекти, по-важните от които са следните: изграждане на тестова платформа, част от системата за електронно обучение VJL, която да позволява полагането на неприсъствени отдалечени изпити, чрез използване на универсален електронен подпис; създаване на проект за вътрешно-ведомствена нормативна база, регулираща полагането на неприсъствени отдалечени изпити в ОКС „Магистър” (дистанционна форма), включваща правилници и процедури; запазване на лидерското място на СА в областта на софтуерните разработки за дистанционно обучение в България; разширяване на географския пазар, на който Стопанска академия „Д.А. Ценов” може да предлага своя образователен продукт.

Като цяло очакваме всичко това да намери приложение разбира се и в учебния процес. Ще бъде подобрена самата организация на учебния процес за ОКС “Магистър” (дистанционна форма). Безспорно е също, че така ще се повиши степента на обективизъм при формирането на изпитните оценки на студентите-магистри.

5. УСТАНОВЯВАНЕ НА АКАДЕМИЧНИ ПАРТНЬОРСТВА

С последните промени в Закона за висшето образование висшите училища ще могат да откриват филиали в чужбина и да се обединяват помежду си. Същевременно университетите ще имат възможността сами да определят таксите за обучение по магистърските програми, след като отпадна ограничението за платено обучение за тази степен. Това са промени в закона за висшето образование, гласувани от депутатите наскоро.

Модерните практики на висшето образование в условията на съвременния глобализиращ се свят са ориентирани към много по-гъвкави и оперативни модели на трансгранична дейност, при което учебната, научноизследователската, проектната и иновационната дейност се "изнасят" дори извън националните граници.¹⁸

С цитираните промени се разширява обхватът на правото на сдружаване на висшите училища. В този смисъл то вече се отнася не само за извършване на научни и приложни изследвания и за повишаване квалификацията на специалисти с висше образование. Предвижда се либерализиране на условията за осъществяване на дейностите, включително и на дейностите, свързани с обучение за ОКС „бакалавър”, „магистър” и „доктор”.

Като бърз отговор на най-новите промени и тенденции в областта на висшето образование Стопанска академия „Д.А. Ценов” – Свищов (и по-специално Центърът за магистърско обучение) сключиха Договор за академично партньорство с Висше училище Колеж по икономика и администрация – гр. Пловдив. Двете страни се споразумяха да си сътрудничат по повод развитието на магистърските програми на Стопанска академия. Тази перспективна инициатива отбеляза и своя първоначален успех като за учебната 2011/2012 г. беше приет първият випуск студенти (след ОКС „Професионален бакалавър”) за обучение по магистърски програми на Стопанска академия.

¹⁸ За някои важни аспекти вж. **Алексиева, В.** Добри практики за преодоляване на проблемите в обучението на чуждестранните студенти. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 359-366.

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

Договорите за организиране на подготовка на специалисти в образователно-квалификационна степен „магистър“ чрез междуакадемично партньорство по магистърски програми се сключват на основание Закона за висшето образование.

Страните се договорят да организират подготовка на специалисти в образователно-квалификационна степен „магистър“ в рамките на капацитета на професионалните направления, за които СА „Д.А. Ценов“ е получила акредитация, чрез междуакадемично партньорство, по магистърски програми на СА „Д.А. Ценов“ за придобиване на образователно-квалификационна степен „Магистър“, в дистанционна форма на обучение.

Обучението ще се осъществява от СА „Д.А.Ценов“ по магистърски програми към акредитирани пред НАОА специалности, утвърдени от АС и съответстващи на Държавния регистър за ОКС. Това става въз основа на *персонални договори*, сключени между студентите и СА „Д.А. Ценов“, институционално акредитирана по смисъла на ЗВО за извършване на обучение за ОКС „Магистър“. Обучението е в платена дистанционна форма.

Дистанционната форма на обучение по магистърски програми, организирана от Стопанска академия и осъществявана на база подписан договор за академично партньорство следва да се провежда въз основа на учебна документация, приета от Академичния съвет по съвместно предложение на катедрата, водеща обучението, и Центъра за магистърско обучение (ЦМО). Учебната документация обхваща определената в Закона за висшето образование задължителна учебна документация, както и списък на екипа, провеждащ и осигуряващ обучението, справочник за организацията на достъпа до информационните ресурси, списък на техническите и комуникационните средства, система на изпитване и оценяване, включваща средства за контрол и прозрачност на изпитните процедури, и система за контрол на качеството на обучението.

Позитивните ефекти и за двете страни от едно такова сътрудничество са видими.

Чрез сключването и развиването на академични партньорства Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов: разширява географски границите, в които набира и обучава студенти за придобиване на ОКС „Магистър“; осигурява допълнителен финансов ресурс за продължаване на мащабните инвестиции и иновации в технологията си на провеждане на учебния процес в дистанционна форма.

От друга страна, аргументите на партньорските организации за осъществяването на едно такова сътрудничество са: възползване от високия имидж и популярната „търговска марка“ на магистърските програми в дистанционна форма на Стопанска академия; икономисване на значителни финансови и времеви ресурси, необходими по принцип за създаването на един такъв образователен продукт, какъвто е магистърското обучение в дистанционна форма.

Аспектите на взаимната изгода, която е безспорна при този род сътрудничества, ни дава основание да сме сигурни, че сключването на нови договори за академични партньорства със сродни организации тепърва предстои.

6. ОБЩИ ИЗВОДИ

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

Въз основа на посоченото по-горе в същинското изложение биха могли да се дефинират следните важни изводи:

Първо. Необходимостта от дистанционно обучение е императивно наложена от динамичните промени във всички сфери на дейност през последните години. Държавите-членки на Европейския съюз все по-пълно осъзнават значението на обучението за увеличаване на конкурентоспособността на пазара на труда и този факт намира отражение в националните програми за реформи, разработвани в рамките на глобалната стратегия за развитие до 2020 г.

Второ. Обработката на данните от настоящия изследователски проект даде възможност да се открият някои опорни насоки, в които според нас би могло да се търси бъдещото подобряване и развитие на дистанционното обучение по магистърски програми в Стопанска академия. Част от тях са свързани и с констатирани слабости в досегашната организация. По-важните насоки за развитие, които същевременно могат да получат смисъла на приоритети могат да се дефинират в три насоки: подобряване на учебната документация, организацията и контрола върху обучението в дистанционна форма; внедряване на он-лайн изпити; организиране на академични партньорства.

Трето. Изграждането на тестова платформа, част от системата за електронно обучение VJL, ще позволи полагането на неприсъствени отдалечени изпити, чрез използване на универсален електронен подпис. Това ще благоприятства запазването на лидерското място на СА в областта на софтуерните разработки за дистанционно обучение в България и разширяване на географския пазар, на който Стопанска академия може да предлага своя образователен продукт.

Четвърто. Посредством сключването и развиването на академични партньорства Стопанска академия – Свищов разширява географски границите, в които набира и обучава студенти за придобиване на ОКС „Магистър” и осигурява допълнителен финансов ресурс за продължаване на мащабните инвестиции и иновации в технологията си на провеждане на учебния процес в дистанционна форма. Аргументите на партньорските организации за осъществяването на едно такова сътрудничество са: възползване от високия имидж и популярната „търговска марка” на магистърските програми в дистанционна форма на Стопанска академия; икономисване на значителни финансови и времеви ресурси, необходими по принцип за създаването на един такъв образователен продукт, какъвто е магистърското обучение в дистанционна форма.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. **Адамов, В.** Мандатна програма за дейността на Стопанска академия „Д.А. Ценов” за периода юни 2007-май 2011. Свищов, Ценов.
2. **Адамов, В., А. Захариев.** Дистанционни студентски научни изследвания по „Финанси” в Стопанска академия „Д. А. Ценов” (2011) – методика и емпирични резултати. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 71-78;
3. **Алексиева, В.** Добри практики за преодоляване на проблемите в обучението на чуждестранните студенти. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие

Михаил Чиприянов, Анатолий Асенов, Ивайло Стоянов, Станислава Стоянова и др.

- по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 359-366.
4. **Ангелов, А.** Специфика на висшето икономическо училище и възможности за децентрализиране на неговата система за управление. В: Научни трудове, Т. 1, София, Стопанство, 2007.
 5. **Антонов, П.** Анализ на вариантите за изграждане на ИС-осигуряването на виртуалното образователно пространство. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 203-208.
 6. ДОКЛАД за резултатите от проучване на студентската удовлетвореност от качеството на обучение в ОКС „Магистър” – дистанционно обучение. Свищов, 2009.
 7. **Банчев, П., Ж. Тананеева.** Комплексно оценяване на знанията при електронното обучение. В: Сборник доклади от Трета национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. Свищов, Ценов, 15-17 май 2009.
 8. **Захариев, А.** Създаване на добавена стойност чрез проекти за дистанционно обучение. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 49-70;
 9. **Краев, Л.** Добри практики в електронното обучение – предизвикателства и перспективи В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 178-185.
 10. **Маклаков, Г.** Особенности при използване на информационно-образователни пространства за оптимизиране процеса на дистанционно обучение. В: Сборник доклади и резюмета от Четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 79-86.
 11. **Пейчева-Форсайт, Р., Й. Сариева.** Въвеждане на Уеб 2.0 технологиите във висшето образование: митове, реалности, съображения. В: Сборник доклади и резюмета от четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. 11-13 май 2012, Свищов, с. 237-244.
 12. **Сирашки, Х.** Дистанционното обучение – предизвикателства и възможности. В: Сборник доклади от Трета национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование. Свищов, Ценов, 15-17 май 2009.
 13. **Holmberg, B.** The evolution, principles and practices of distance education. Oldenburg, 2005.
 14. **Moor, M., G. Kearsley.** Distance education: A System View. Belmont, 2005.
 15. **Oblinger, D.** The Nature and Purpose of Distance Education. – The Technology Source, Michigan, Michigan Virtual University, March/April 2000.
 16. <http://www.uni-svishtov.bg/Default.asp?page=cmdo>